

verò quis optandum esse judicat, petit: refugit verò, quod existimat esse fugiendum. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendique libertas. Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis, divinisque substantiis & perspicax judicium, & incorrupta voluntas, & efficax optatorum præsto est potestas. Humanas verò animas liberiores quidem esse necesse est, cùm se in mentis divinæ speculatione conservant: minus verò, cùm dilabuntur ad corpora, minusque etiam, cùm terrenis artubus colligantur. Extrema verò est servitus, cùm vitiis deditæ, rationis propriæ possessione ceciderunt.

INTERPRETATIO.

a contemplatione.

NOTÆ.

& efficax optatorum potestas. Quod verò pertinet ad mentem humanam, hujus distinguiri possunt quatuor status, qui prout sunt sublimiores aut humiliores, majorem habent aut minorem libertatem. Primus status est mentis à corpore separata, quæ scilicet *se in mentis divina speculatione conservat*; & hæc mens liberrima est: quod præstantissimâ cognitione duce semetipsam, volendo amandoque Deum, maximè agere potest. Secundus status est mentis conjunctæ cum corpore, quod illi ad nutum obsequitur: qualis erat mens primi parentis, antequam peccasset: hæc enim *dilapsa est ad corpus*: atque hæc mentis humanæ libertas, non est quidem tanta, quanta est beatarum mentium: sed reliquarum tamen maxima: siquidem Adamus majori cognitione prædictus melius semetipsum, volendo, agere poterat. Tertius status est mentis perturbationibus quidem affictæ, sed iisdem non consentientis: qualis erat mens S. Pauli dicentis ad Roman. 7. *video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis mea, & captivantem me in lege peccati, qua est in membris meis.* Infelix ego homo: quis me liberabit de corpore mortis hujus? *Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Et hæc humanæ mentis terrenis artubus conjunctæ libertas antecedente minor, est subsequente major: quod mens nondum vieta faticat. Quartus denique status est mentis perturbationibus obsequentis: quæ libertas tam exigua est, ut servitus potius ra-

Nam

4. Nam ubi oculos à summa luce veritatis, ad inferiora, & tenebrosa dejecerint, mox inscitæ nube caligant, perniciosis turbantur affectibus, quibus accedendo consentiendoque, quam invexere sibi, adjuvant servitutem, & sunt quodam modo propriâ libertate captivæ. Quæ tamen ille, ab æterno cuncta prospiciens, providentiæ cernit intuitus, & suis quæque meritis prædestinata disponit, *¶ πάντες ἔχουσαν καὶ πάντες εποιεῖται.*

INTERPRETATIO.

a Deus providens. b omnia cernit, & omnia audit.

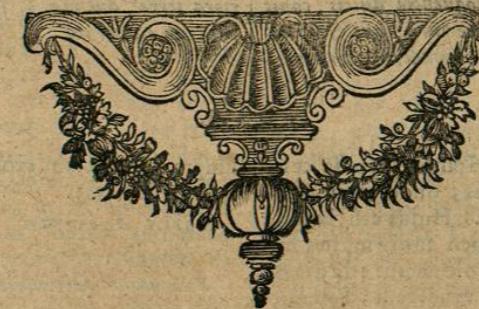
MOTU MUNDI

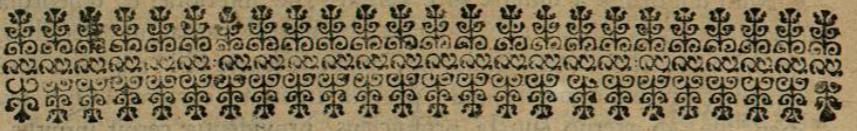
NOTÆ.

tionem habere videatur: *extrema verò libertas, inquit Philosophia, est servitus, cùm virtus deditæ mentes rationis propria possessione ceciderunt.*

5. *πάντες ἔχουσαν καὶ πάντες εποιεῖται.* Hoc est, omnia cernit & omnia audit,

4. *Nam ubi oculos, &c.*] Admirabi- ut de sole ait Homerus Iliad. 7.

METRUM II.

QUOD nonnulli vocant Archilochium. Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet tetrameter habet ultimos versus Heroici pedes.

ARGUMENTUM.

QUOD ab Homero dicitur de Sole, inquit Philosophia, id solius Dei est, omnia cernere.

PURO clarum lumine Phœbum
Melliflui canit oris Homerus:
Qui tamen intima viscera terræ
Non valet, aut pelagi, radiorum
Infirmâ perrumpere luce.

INTERPRETATIO.

Homerus, poëta eloquentia dulcis, canit riora terre, aut maris, splendore imbecilli Solem præstantem luce purâ, qui Sol nihilominus non potest pervadere viscera inter suorum radiorum.

NOTÆ.

2. *Homerus.*] Homerus poëta celeberrimus: sic dictus, quod captus oculis duce indigeret. Hujus eti incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum: Colophonij esse dicunt suum; Chij suum vindicant; Salamini hunc repetunt; Smyrnæi suum esse contendunt, unde delubrum eidem in suo oppido constructum dedicaverunt. Quidquid sit de ejus patriâ, tam facundus fuit vates, ut Alexander magnus in hoc præsertim dicatur fortunatus, quod sua virtutis præconem Homerum natus fuerit. Homerus autem sapienter commendat solem ejusque lumen, sed occasionem horum versuum Philosophia nobis videtur sumpsisse ex Iliad. γ: unde ultima verba prosæ superioris de-

sumpta sunt, & ubi Homerus Solem allocutus sic canit.

H'ērōs δ' ὁσ πάτης εἴρεται πάτης
εἰπανέσι.

Sol quoque qui omnia vides & omnia
audis.

Quasi Homerus putaverit, Solem, instar cuiusdam Numinis, omnia videre & audire. Plinius l. II. cap. 6. *Hic* (Sol) inquit, suum lumen cateris quoque sideribus fenerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarum Homero placuisse in uno eo video.

3. *Qui tamen, &c.*] Quamvis Sol ab Homero dicatur tanto præstans lumine, ut omnia videat, Sol tamen lumine adeo debili est, ut remissis cum à terrâ, tum

Haud sic magni conditor orbis:

Huic ex alto cuncta tuenti

Nullâ terræ mole resistunt;

Non nox atris nubibus obstat,

10. *Quæ sint, quæ fuerint, veniantque*

Uno mentis cernit in istu.

Quem, quia respicit omnia solus,

Verum possis dicere Solem.

INTERPRETATIO.

Non ita Deus creator magni mundi: terra etiam crassissima non resistunt ei, quippe qui cernit omnia ex sublimi: nox obscuris suis tenebris non impedit ejusdem asper-

ctum: videt, uno intuitu mentis, praesentia, præterita, & futura. Quoniam igitur Deus solus videt omnia, potes dicere Deum esse Solem verum.

NOTÆ.

etiam à mari ejusdem radiis, Sol nequeat illustrare, adeoque nec videre intima aut terrarum aut maris viscera: hæc videre solius est Dei, à quo hæc omnia creata conservantur.

6. *Magni conditor orbis.*] Deus, qui revera est creator non solum hominis qui dicitur parvus mundus, sed reliquorum omnium; quorum congeries vocatur magnus mundus.

7. *Ex alto cuncta tuenti.*] Si Deus eam, quam habet rerum creatarum, notiōnem ipsis rebus creatis referret acceptam, cum ejusmodi res sint Deo longè inferiores, Deus diceretur res istas ex humili tueri. Quare cum Deus alienæ opis nihil indigus ut ad volendum sic ad cognoscendum, harum rerum notiōnem ex semetipso habeat, optimè dicitur res istas ex alto tueri.

10. *Qua sint, quæ fuerint, veniantque.*] *Præsentia, præterita, & futura:*

nam cum cognitio Dei infinita sit, hæc nullis præsentis, præteriti, aut futuri temporis differentiis circumscribi potest. Quinetiam, quod eadem Dei cognitio sit infinita, hæc multiplex esse nequit: unde Deus omnia uno mentis certit in istu.

12. *Quia respicit omnia solus, &c.*] Videtur Philosophia respexisse cum ad prædictam Homeri sententiam, tum etiam ad hæc Ciceronis verba 1. de divin. & 2. de nat. D. Sol, inquit, dictus est, vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus, vel quia cum exortus est, obscuratis cateris sideribus solus appetet: quasi sic argumentata esset Philosophia: quicumque omnia respicit & quidem solus, ille judicio Homeri & Ciceronis, verus Sol dici potest. Atqui Deus omnia respicit & quidem solus. Ergo Deus verus Sol dici potest, judicio tan- torum virorum.

PROSA III.

ARGUMENTUM.

BOËTIUS, cognitis divinâ providentiâ & libertate humana, utriusque concordiam difficultem ostendit, primum quidem generatim, deinde speciatim, cùm ex parte ipsius providentiae, quæ non potest esse incerta, tum ex parte ipsius libertatis, quæ videtur necessitatis expers.

TUM ego^a, en, inquam, ^bdifficiliori rursus ambiguitate confundor. Quænam, inquit, ista est? Jam enim, quibus perturbare, conjecto. Nimirum, inquam, ^badversari ac repugnare videtur, prænoscere universa Deum, & esse ullum libertatis arbitrium. ^c Nam si cuncta prospicit Deus, neque falli ullo modo potest, evenire necesse est, quod providentia futurum esse præviderit. Quare si ab æterno non facta hominum modo, sed etiam consilia, voluntatesque prænoscit, nulla erit arbitrij libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quilibet existere poterit voluntas, nisi quam nescia falli providentia divina præ-

INTERPRETATIO.

^a Boëtius. ^b præfatio divina & humana libertas videntur sibi in vicem con-

NOTÆ.

^{1.} Difficiliori ambiguitate.] Ambiguitas veratur in hoc, quod proposita multiplici via dubitetur, quæ cundum sit: *ambiguum* enim dicitur ab *ambigo*: *ambigo* autem ab *ambe circum*, & *ago*: quasi ille qui ambigit, circulum agatur. Hinc ambiguitas dicitur primò de corporibus, quæ paribus hinc inde virtutibus acta, neque hæc potius quam illac moventur; secundò de mentibus, quæ paribus utrinque argumentis impulsæ, non uni potius, quam alterius questionis parti consentiunt. Quò magis autem

Boëtius Philosophiam differentem intelligit, cōd ejus mens libratis argumentorum momentis incerta videtur circa divinam providentiam libertatemque humanam, de quibus haec tenus Philosophia differuit, quæque ita videntur pugnare, ut altera alteram destruat. Hinc idem Boëtius proponit argumenta, quibus putat destrui posse concordiam divinæ providentiae & libertatis humanæ.

^{2.} Nam si cuncta prospicit Deus, &c.] I. Generatim probatur prædicta con-

senserit. Nam si res aliorum, quæ provisæ sunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma præscientia: sed opinio potius incerta: quod de Deo credere nefas judico. ³ Neque enim illam probo rationem, qua se quidam credunt hunc questionis nodum posse dissolvere. Ajunt enim, ^a non esse ideo quid eventurum, quoniam id providentia futurum esse prospexit: sed è contrario potius, quoniam quid futurum est, id divinam providentiam latere non posse, eoque modo necessarium hoc in contrariam relabi partem. Neque enim necesse esse contingere, quæ providentur: sed necesse esse, quæ futura sint, provide-¹⁰ ri. ^b Quasi verò, quæ cujusque rei causa sit, præscientiane, futu-¹⁵ rorum necessitatis; an futurorum necessitas, providentiae, labore-²⁰ tur. ^c At nos illud demonstrare nitamus, quoquo modo sepe habeat ordo causarum, necessarium esse eventum præscitarum rerum, etiam si præscientia futuris rebus eveniendi necessitatem non videatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem quæ cum sedere conjectat, ve-²⁵ ram esse necesse est: atque è converso rursus, si de quopiam vera sit opinio, quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroque igitur nec-³⁰ cessitas inest: in hoc quidem sedendi, at verò in altero veritatis. Sed non iccirco quisque sedet, quoniam vera est opinio; sed hæc potius vera est, quoniam quempiam sedere præcessit. Ita cùm causa verita-³⁵ tis ex altera parte procedat, inest tamen communis in utrâque neces-

INTERPRETATIO.

^a non ideo aliquid futurum quod Deus id solvit; ^c id ipsum tamen probare co-
præsenserit, sed contrà Deum id præsensisse nemur;
quoniam futurum erat. ^b sed hoc non

NOTÆ.

cordia non posse stare: quia cùm liber-
tas hominis viatoris, ut jam dictum est,
& experientiâ quotidiana, ipsi Cicero
ni caterisque paginis notâ confirmatur,

sit facultas ad utrumlibet, propere
quod ita necessarium est, ut aut nullatenus,
aut non alio, quæquo existit modo,
existere possit, illud homini non
est liberum; adeoque circa illud nulla
est ipsius hominis libertas. Atqui, positi-
tâ divinâ providentiâ, omnia facta, di-
cta, cogitataque hominis ita se habe-
bunt: cùm enim divina providentia sit
horum omnium non solum prætoritorum,
præsentiumque, verùm etiam fu-
turorum cognitione, si hæc possunt aut
non existere aut alio, quæquo exi-
stunt, modo existere, divina providen-
tia non erit præfatio evidens, adeoque

firma, & falli nescia; sed potius ob-
scura, incerta, & errori obnoxia; quod
de Deo cogitare nefas.

^{3.} Neque illam probo rationem, &c.] Boëtius sibi objicit, quod nonnulli re-
pondere solent ad tuendam prædictam
concordiam, videlicet non divinam pro-
videntiam futurorum eventuum, sed fu-
turos eventus divina providentia esse causam:
ex quo sequitur, divinam providentiam po-
tius, quæ futurum evicium, esse nece-
ssariam. Sed idem Boëtius hanc respon-
sionem refutat, primum ex eo quod non
solvit difficultatem; deinde ex eo quod
præposterior est, eventus futuros esse
causam divinae providentiae.

^{4.} Quasi verò, &c.] Primum, in-
quit, hæc responso non solvit diffi-
cultatem: quandoquidem non queritur,
Sf. iij

sitas. Similia de providentiâ, futurisque rebus ratiocinari oportet. Nam etiam si idcirco, quoniam futura sunt, providentur; non verò ideo, quoniam providentur, eveniunt: nihil minus tamen à Deo vel ventura provideri, vel provisa evenire necesse est: quod ad peripheriam arbitrij libertatem solum satis est. ^{5.} Jam verò quam ^a præposterum est, ut æternæ præscientiae temporalium rerum eventus causa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam sunt eventura, providere, quam putare quæ olim acciderunt, causam summæ illius esse providentia? Ad hæc, sicuti, cùm quid esse 10. scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum novi, id ipsum futurum esse necesse est. Sic fit igitur, ut eventus præscitæ rei nequeat evitari. Postremò ^b si quid aliquis ^b aliorum, atque sese res habet, existimet, id non modò scientia non est, sed est opinio fallax, ab scientiae veritate longè diversa. Quare si quid ita futurum est, ut ejus 15. certus ac necessarius non sit eventus, id eventurum esse præsciri quî poterit? Sicut enim scientia ipsa ^c impermista est falsitati: ita id quod ab ea concipitur, esse aliter, atque concipitur, nequit. Ea namque causa est, cur mendacio scientia careat, quod se ita rem quamque habere necesse est, ut eam sese habere scientia comprehendit. Quid 20. igitur? Quonam modo Deus hæc incerta futura prænoscit? Nam si inevitabiliter eventura censet, quæ etiam non evenire possibile est, fallitur: quod sentire non modò nefas est, sed etiam voce proferre. At si, uti sunt, ita ea futura esse decernit, ut æquè vel fieri ea, vel 25. non fieri posse cognoscat, quæ est hæc præscientia, quæ nihil certum, nihil stabile comprehendit?

INTERPRETATIO.

a perversum. b non perinde. c est ex- | pers erroris.

NOTE.

utra sit alterius causa, an providentia rei futuræ, an res futura providentia? nec minùs, utravis sit necessaria, sequitur alterius necessitas: quemadmodum ex eo quod verè judicem te sedere, sequitur necessariò te verè sedere; aut ex eo quod moles lignea fuerit æqualis

quia cùm omnis causa sit suo effecto prior, præposterum est illud, quod à certo duntaxat tempore existit, esse causam ejus quod ex omni æternitate existit: id autem se haberet, si eventus futurus esset causa divinae providentia: nam quæ olim acciderunt, verbi gratia, Romana mænia, cùm hæc antea futura essent, essent causæ divinæ providentia quæ aeterna est.

6. Si quid aliquis aliorum, &c.]

II. Probatur speciatim, ex parte ipsius divinæ providentia, prædicta concordia non posse stare: quia quæ mentis qualitas a Philosophis vocatur scientia, hæc futuros esse causam divinæ providentia: debet esse non modò evidens, verùm

Aut quid hoc ^a refert vaticinio illo ridiculo Tiresia? ^b Quidquid dicam, aut erit, aut non. ^c Quid etiam divina providentia humanâ opinione præstiterit, si, uti homines, incerta judicat, quorum est incertus eventus? Quod si apud illum rerum omnium certissimum fontem ^d nihil incerti esse potest, certus eorum est eventus, quæ futura firmiter ille præscierit. Quare nulla est humanis consiliis, actionibusque libertas: quas divina mens sine falsitatis errore cuncta prospiciens, ad unum alligat & constringit eventum. ^e Quo ^f semel recepto, quantus ^g occasus humanarum rerum consequatur, liquet. Frustra enim bonis, malis que præmia, pœnæve proponuntur, quæ nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum. Idque omnium videbitur iniquissimum, quod nunc æquissimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos ^f ad alterutrum non propria mittit voluntas, sed futuri cogit certa necessitas. Nec virtus igitur, nec virtutes quidquam fuerint, sed 15. omnium meritorum potius mixta atque ^g indiscreta confusio. Quoque nihil sceleratus excogitari potest, cùm ex providentiâ rerum, omnis ordo ducatur, nihilque consiliis liceat humanis, sit, ut virtus quo-

INTERPRETATIO.

a differt à divinatione. b apud Horatium l. 2. serm. Sat. 5. c quomodo di-	cet esse in ipsis hominibus libertatem.
vina providentia major erit opinione huma-	c interitus. f ad utrumlibet. g confusa
næ. d quod si concesseris, nullam scili-	perturbatio.

NOTE.

etiam vera, & certa, saltem ratione iudicij quod sibi habet annexum: adeo ut nec instar erroris sit falsa, nec instar opinionis sit incerta: cùm igitur providentia divina sit scientia, & quidem meliori jure, quæm quælibet humana cognitione, propterea providentia divina debet esse non modò evidens, verùm etiam vera, & certa: atqui eorum, quæ libertate humanâ futura essent, nulla posset esse providentia evidens, vera, & certa: quod hæc non sit nisi de iis quæ necessaria sunt.

7. Vaticinio illo ridiculo Tiresia] Et certè si divina providentia esset de futuris istis liberis, sive de iis quæ aequè possint non fieri ac fieri; eadem opinio foret similis vaticinationi illi ridiculæ Tiresiae: quicquid dicam aut erit aut non Tiresias fuit vates Thebanus, qui fertur à Junone lassâ occæcatus, & à Jove miserante donatus facultate vaticinandi. Horat. l. 2. serm. Sat. 5.

Hoc quoque Tiresia, prater narrata pertinet
Responde quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis ..

— o nulli quicquam mentite vi-
des, ut

Nudus inopsque domum redeam te vate.
Hic autem vates, instar ceterorum,
ambiguè locutus, solebat dicere: quic-
quid dicam, aut erit, aut non: intelli-
gens, sua dicta fore aut non fore vera;
cùm tamen aliis intelligendum præbe-
ret sua dicta sive aiendo sive negando
semper fore vera. Horatius prædicto
loco.

O Laertiade, quidquid dicam aut erit
aut non:
Divinare etenim magnus mihi donat
Apollo.

8. Quo semel recepto.] III. Probatur speciatim, ex parte ipsius libertatis hu-
manæ, prædicta concordia non posse

que nostra ad bonorum omnium referantur auctorem^a. Igitur nec sperandi aliquid nec^b deprecandi ulla ratio est. Quid enim vel speret quā squam, vel etiam^c deprecetur, quando optanda omnia series^d indeflexa connectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines Deum.
que commercium, sperandi scilicet ac^e deprecandi. Siquidem^f justæ humilitatis pretio inæstimabilem vicem divinæ gratiæ promeremur: qui solus modus est, quo cum Deo colloqui homines posse videantur, illaque inaccessæ luci prius quoque quam impetrant, ipsa supplicandi ratione conjungi: quæ si, receptâ futurorum necessitate, nihil virium habere credantur, quid erit, quo summo illi rerum principi^g connecti atque adhærere possimus? Quare necesse erit humanum genus, uti^h paulo antè cantabas,ⁱ disceptum atque disjunctum suo fonte fatiscere.

INTERPRETATIO.

^a Deum. ^b rogandi. ^c roget. ^d im-
mutabilis. ^e rogandi. ^f rectâ nostri ab-
jectione meremur Dei gratiam, qua non po-
test satis estimari. ^g Deo. ^h separatum
à suo principio perire.

NOTÆ.

stare: quia ubi non est potestas ad utrumlibet, ibi non est hominis viato-
ris libertas: Sapientissime enim Eccle-
sia damnavit hanc propositionem: ad
merendum & demerendum in statu natura-
lapse non requiritur in homine libertas à
necessitate; sed sufficit à coactione: optimè
eriam nunc dicitur hæc potestate subla-
tâ fore ut 1. nec virtus esset nec vitium,
adeoque nec præmium, nec supplicium.
2. Deus esset auctor omnium vitiorum.
3. nec sperandi nec deprecandi ratio esset,
adeoque auferretur unicum illud inter ho-

mines Eumque commercium, sperandi sci-
licet ac deprecandi. 4. denique humanum
genus disceptum atque disjunctum suo fonte
fatiscat. Atqui potist̄a divinâ providen-
tiâ, nulla erit in homine viator potestas ad utrumlibet: siquidem divina
providentia, ut dictum est, utpote quæ
evidens est, vera, & certa scientia, non
est nisi de necessariis, atque, ut loquuntur Philosophi, ad unum determinatis.
9. Paullo antè cantabas.] Libro vide-
licet quarto, Metro 6. versu 43. ubi
Philosophia loquebatur.

METRUM III.

METRUM III.

QUOD vocari potest Pindaricum. Carmen constans ex uno genere ver-
su, quorum quilibet terrameter nullis videtur teneri legibus: modò
enim constat ex quatuor ultimis versu Heroici pedibus; modò hos mu-
tat anapæstis. Hoc tamen carmen clauditur versu Adonico, qui dactylum &
spondeum habet.

ARGUMENTUM.

UNDE, canit Boëtius, præsensio divina, & humana liber-
tas, quæ seorsum stant, conjunctim pugnare videntur?
Scilicet ut in cæteris, sic in hoc, mens humana nec omnia nef-
cit nec omnia novit, ut à notis progrederi nitatur ad ignota.

QUÆNAM discors fœdera rerum
Causa resolvit? quis tanta Deus

INTERPRETATIO.

Quanam causa discors dirimit concor- | diam rerum? quis Genius

NOTÆ.

1. *Quanam discors causa*] I. Boë-
tius, factâ divinæ præsensionis & liber-
tatis humanæ comparatione, miratur
quod hæc & illa seorsum firmis demon-
strari videantur argumentis, conju-
ctim verò altera ab alterâ destrui: hinc
causam tanti mysterij inquirit. Causa
autem hæc vocatur *discors*, quia videtur
fœdus inter divinam prænitionem li-
bertatemque humanam factum, aut sal-
tem faciendum dirimere.
2. *Quis Deus*.] Cùm effectum non sit
sine suâ causâ, prædicta divinæ provi-
dentiae & libertatis humanæ discordia,
cujus Boëtius jam conscius est, causam
aliquam habeat, necesse est: quæ cau-
sa, utpote ignota, dubitatur an sit Deus
aliquis. Sic antiquis dicebatur *Deus ex
machinâ*, sive ex improviso apparet:
quod, inquit Tullius 1. de nat. D. *quia
quemadmodum natura efficere sine aliquâ
mente possit, non videtis, ut tragicî poëta
cum explicare argumenti exitum non pote-
stis, confugitis ad Deum, cuius operam pro-
fecto non desideraretis, si immensam &
interminatam in omnes partes magnitudinem
regionum videretis*. Quod Tullius acce-
pisse videtur ex Platonis Cratyle: ubi
nisi sanè, inquit, quemadmodum tragicâ
scriptores, sicut hæserint, ad ma-
chinâs confugiant, Deos sustollentes.

Tt